

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

SEBASTIAN PRZYBYSZEWSKI* | UNIwersytet WARMIŃSKO-MAZURSKI W OLSZTYNIE

O użyciu operatorów kwantyfikacji ogólnej w zdaniach przeczących

“I see nobody on the road,” said Alice. “I only wish I had such eyes,” the King remarked in a fretful tone. “To be able to see Nobody! And at that distance, too! Why, it’s as much as I can do to see real people, by this light!”¹

Słowa kluczowe: czasownik, frazeologia, kwantyfikacja, negacja, werbalna jednostka nieciągła.

doi: <http://dx.doi.org/10.31286/JP.100.3.1>

Centralnym zagadnieniem poruszonym w niniejszym artykule są własności zdań zawierających wykładniki kwantyfikacji ogólnej we frazie nominalnej podmiotowej i predykaty (zarówno ciągłe, jak i nieciągłe), którym towarzyszy leksem negujący *nie*. Jeśli idzie o jednostki nieciągłe, szczególnie interesujące są te z nich, których komponentem jest *nie*, czyli na przykład *ktoś nie ruszył palcem w czyjejs sprawie*. Poruszona również zostanie kwestia różnic między frazeologizmami mającymi *nie* jako komponent (w dalszej części artykułu określane będzie ono jako *nie* komponentowe)² a innymi jednostkami nieciągłymi niezawierającymi *nie* oraz zwykłymi czasownikami w zdaniach typu: *Wszyscy nie słodzili kawy*. W zdaniach takich, gdy wypowiedzane są one z charakterystycznym konturem intonacyjnym (akcent zdaniowy spoczywa na zaprzeczonym czasowniku, a intonacja przy końcu zdania lekko rośnie), *nie* interpretowane jest standardowo jako odnoszące się nie do czasownika (*słodzili*), lecz właśnie do leksemu *wszyscy*. Innymi słowy, zdania tego typu odczytywane są jako: ‘Nie wszyscy

* sebastian.przybyszewski@uwm.edu.pl; ORCID: 0000-0002-5207-666X

¹ L. Carroll, *Through the looking-glass and what Alice found there*, Dodge Publishing Company, New York 1909, s. 114–115. W polskim tłumaczeniu Roberta Stillera (*Alicja po drugiej stronie lustra*, Alfa, Warszawa 1986), z ominięciem podwójnej negacji, fragment brzmi: „– Czy widzę kogoś na drodze? Nikogo! – rzekła Alicja. – Ach, żebym ja miał taki wzrok – powiedział z żalem Król. – Nikogo! Na taką odległość! Ja przy tym świetle widzę tylko tych, co istnieją.”

² Oczywiście czym innym jest *nie* stanowiące część większego ciągu będącego jednostką języka (ortograficznie nieciągłą bądź – na mocy konwencji niewpływającej na status jednostki – prostą, tzn. zapisaną bez spacji, a składającą się z *nie* i dodatkowego segmentu) i zwykle zajmujące w tym ciągu ustaloną pozycję, a czym innym *nie* używane jako modyfikator deklaratywności. O negacji *sensu stricto* możemy mówić tylko w tym drugim wypadku (por. też: Grochowski 1982: 17–18).

słodzili kawę. Kontur intonacyjny, o którym wspomniano wyżej, jest w czasie ich wypowiedzenia wymuszony.

Spośród licznych prac lingwistycznych poświęconych negacji³ z pewnością warto tu wspomnieć przede wszystkim klasyczną rozprawę Ottona Jespersena (1917) oraz obszerną, wydaną po raz pierwszy w 1989 roku monografię Laurence'a Horna (2001), traktującą o zagadnieniu negacji z perspektywy filozoficznej, semantycznej i pragmatycznej. Semantycznymi i pragmatycznymi właściwościami negacji zajmowali się również polscy językoznawcy (zob. m.in. Wierzbicka 1969; Bogusławski 1975, 2004; Grochowski 1982; Antas 1991).

Jak pisał Bogusław Wolniewicz (2018: 18), „negacja wprowadza do kodu logikę”. Oczywiście jest, że negacja w logice nie pokrywa się ściśle z negacją w języku naturalnym, a język logiki rządzi się innymi prawami niż język naturalny. Temu klasycznemu problemowi poświęcono w literaturze przedmiotu wiele miejsca i nie będzie on tu szczegółowo omawiany. Odniesienie się do logiki pomaga jednak wskazać pewne sposoby interpretacji rozważanych poniżej zdań i z tego właśnie powodu do kilku podstawowych jej praw (głównie z rachunku predykatów) odwołamy się w dalszej części artykułu.

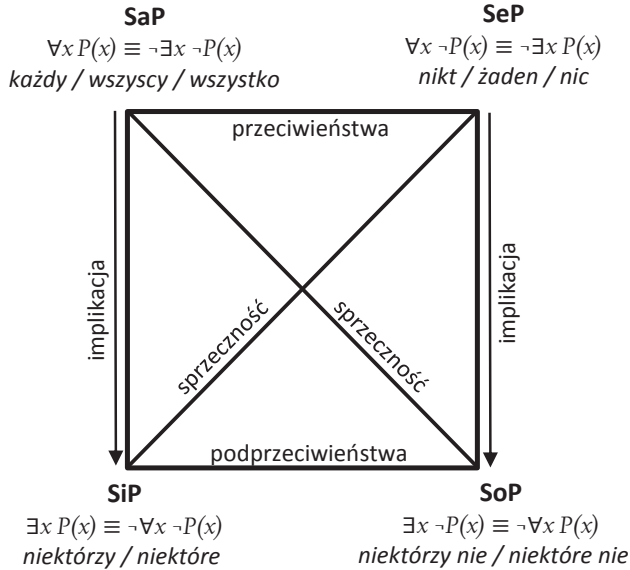
1.

W ramach klasycznej Arystotelesowskiej logiki predykatów przypisanie danemu argumentowi (*S* – *subiectum*) jakiegoś predykatu (*P* – *predicatum*) zamyka się w czterech możliwościach: ‘każde *S* jest *P*’ (*SaP*; zdanie ogólnie-twierdzące), ‘żadne *S* nie jest *P*’ (*SeP*; zdanie ogólnie-przeczące), ‘niektóre *S* są *P*’ (*SiP*; zdanie szczegółowo-twierdzące)⁴, ‘niektóre *S* nie są *P*’ (*SoP*; zdanie szczegółowo-przeczące). Istniejąca między zdaniami relacja przeciwieństwa oznacza, że nie mogą być one jednocześnie prawdziwe, lecz mogą być jednocześnie fałszywe. W relacji podprzeciwieństwa zdania dopełniają się, ale nie wykluczają, to jest mogą być jednocześnie prawdziwe, ale niemożliwe jest, by oba były jednocześnie fałszywe. Relacja sprzeczności oznacza, że zdania nie mogą być ani jednocześnie prawdziwe, ani jednocześnie fałszywe; prawdziwość jednego zdania pociąga za sobą fałszywość drugiego. Zdania szczegółowo-twierdzące są implikowane przez ogólnie-twierdzące, szczegółowo-przeczące zaś przez ogólnie-przeczące; nie może być więc tak, że odpowiednie zdanie ogólne będzie prawdziwe, a odpowiadające mu zdanie szczegółowe fałszywe. Powyższe zależności można przedstawić w postaci skonstruowanego przez Boecjusza kwadratu logicznego⁵:

3 Trudno tu, nawet skrótowo, zdać sprawę z licznych problemów powiązanych z negacją, wymienimy chociażby: nieprzekładalność logicznego *duplex negatio affirmat*, semantyczne własności zdań typu *X nie sądzi, że p* (= *X sądzi, że nie p*; *neg raising*), negacja w presupozycjach etc.

4 Oczywiście liczba mnoga *są* może tu być myląca; faktycznie zapis logiczny oddaje również te sytuacje, w których możliwe jest tylko jedno *S*. Stąd ściślej *SiP* to: *istnieje co najmniej jedno S, które jest P* i analogicznie *SoP* to: *istnieje co najmniej jedno S, które nie jest P*.

5 Dokładnej analizy tych zależności dostarcza wspomniana wcześniej monumentalna rozprawa L. Horna *The natural history of negation* (2001). Warto tu jeszcze zauważyć, że O. Jespersen (1917) wyrażenia kwantyfikujące w języku naturalnym porządkował w postaci triady: *A* – *every*, *B* – *some*, *C* – *none*, stąd dwa dolne wierzchołki kwadratu Boecjusza łączył w jedną kategorię.

Rysunek 1. Kwadrat logiczny Boecjusza

- (1) Wszystkie psy aportują⁶.
- (2) Żadne psy nie aportują.
- (3) Niektóre psy aportują.
- (4) Niektóre psy nie aportują.

Zaprzeczenie któregoś z powyższych zdań przez wstawienie *nieprawda, że...* nie daje zdania przeciwnego, lecz zdanie pozostające względem niezaprzeczonego w relacji sprzeczności, np.:

- (5) Nieprawda, że wszystkie psy aportują.

Zdanie (5) nie odpowiada zdaniu (2), ale jest logicznie równoznaczne ze zdaniem (4) ('niektóre psy nie aportują'), tj. $\neg \forall x (P(x) \rightarrow A(x)) \equiv \exists x (P(x) \wedge \neg A(x))$ ⁷. Zdanie (5) ma tę samą

6 Przykłady pochodzą z Narodowego Korpusu Języka Polskiego (NKJP), Internetu (Internet) bądź są preparowane (bez podania źródła).

7 Należy rozróżnić wnioski semantyczne od wniosków pragmatycznych, które można wyciągać z tego typu zdań. Przykładowo zdanie *Nie wszyscy wrócili do akademika przed północą* implikuje semantycznie, że 'w grupie, o jakiej mowa, była co najmniej jedna osoba, która nie wróciła do akademika przed północą'. Wniosek, że 'jednak niektórzy wrócili do akademika przed północą', jest wnioskiem pragmatycznym (odczytaniem implikatury uogólnionej, w tym wypadku implikatury skalarnej), wyciąganym z przesłanki, że nadawca – wybierając określenie *nie wszyscy* – chciał zakomunikować, że osób było więcej niż np. niewiele czy tylko jedna (lub innych określeń, które można by wpisać w tzw. skalę Horna – zob. np.: Horn 2004; Levinson 2010: 153 i n.). Taki wniosek pragmatyczny konwersacyjnie eliminuje – logicznie niesprzeczną z omawianym tu zdaniem – konkluzję, że 'nikt nie wrócił przed północą'.

wartość logiczną co zdanie (6), w którym *nie* znajduje się bezpośrednio przed wyrażeniem kwantyfikującym *wszyscy*:

(6) Nie wszystkie psy aportują. ($\neg \forall x (P(x) \rightarrow A(x))$)

Zdanie (1) i jemu podobne mogą być również zanegowane operatorem negacji *nie* wstawnym po wykładniku kwantyfikacji ogólnej, a przed czasownikiem:

(7) Wszystkie psy nie aportują.

(8) W bibliotece szkolnej polecał kilka tytułów. Wszystkie nie były lekturą obowiązkową. (NKJP)

(9) Wszyscy nie będą murarzami, krawcami czy lekarzami. (NKJP)

(10) Na pewno każdy nie będzie mógł wejść na posiedzenie komisji, ale to już sprawa konkretnych rozwiązań, które przyjmie marszałek Sejmu. (NKJP)

Tego typu zdania mogą nastroczać pewnych problemów interpretacyjnych. Można się spotkać (szczególnie w wydawnictwach poprawnościowych)⁸ z regułą, że leksemy *każdy*, *wszystek*⁹ powinny być zamieniane w zdaniach przeczących na *żaden*, *nikt*. Takie twierdzenie, traktujące *en bloc* wszystkie zdania zawierające *nie* przed czasownikiem, wydaje się dość pochopne, bierze bowiem pod uwagę tylko jedną (rzeczywiście niepoprawną w polszczyźnie) interpretację zdania (7): ‘nie ma takiego psa, który by aportował’ ($\forall x (P(x) \rightarrow \neg A(x)) \equiv \neg \exists x (P(x) \wedge A(x))$), czyli jako zdania ogólno-przeczącego (SeP). Tego typu treści wypowiada się faktycznie w języku

8 Na przykład w NSPP PWN, s.v. *każdy* czytamy: „W zdaniu zaprzeczonym zamiast zaimka *każdy*, *każda*, *każde* używamy zaimka *żaden*, *żadna*, *żadne*. Np. *Czytaliśmy każdy wiersz tego poety*. Ale: *Nie czytaliśmy żadnego wiersza tego poety*. *Mówiliśmy szczegółowo o każdej kandydaturze*. Ale: *Nie mówiliśmy szczegółowo o żadnej kandydaturze*”. Nieprecyzyjność sformułowania tego zalecenia widać choćby przy możliwym i jak najbardziej poprawnym: *Nie mówiliśmy szczegółowo o każdej kandydaturze* (odczytane konwersacyjnie jako: mówiliśmy tylko o niektórych) czy *Każda kandydatura nie była omawiana*; podobnie: *Nie czytaliśmy każdego wiersza tego poety (ale jakieś wiersze tak)*.

Podobnie w Poradni Językowej PWN: „Z zanegowanym czasownikiem używamy jednak tylko zaimka przeczącego: *nigdy*, *nic*, *nikt* itd. (taka już uroda naszego języka) – zdanie *Nic nie działa* mówi o tym, że nie ma ani jednej rzeczy, która działa. Zdanie *Wszystko nie działa* jest niepoprawne. Czasownik zaprzeczony można połączyć ze słowem *wszystko*, jak i rzeczowniki (zaimki rzeczowne). Przymiotnikowy leksem *wszystek* ma dodatkowo formy typu: *wsze*, *wszego*, *wszemu* etc. Jako że mają one pewne ograniczenia pragmatyczne, nie będę ich tu brał pod uwagę. Nie uwzględniam również przymiotnika *wszelki*, który – jak słusznie wskazał Maciej Grochowski (2000: 4–5) – nie występuje w wypowiedzeniach zaprzeczonych. Leksem *wszelki* różni się od *wszystek* głównie tym, że ten pierwszy implikuje ekstensję otwartą, podczas gdy drugi jedynie ją dopuszcza (Topolińska 1977: 75; Grochowski 2000: 5–6).

9 Traktuję *wszystek* (w znaczeniu ‘każdy element zbioru, który ktoś ma na myśli’, nie zaś ‘cały’) i *każdy* jako, odpowiednio, operatory kwantyfikacji kolektywnej i dystrybucywnej (por. m.in.: Topolińska 1984; Grzegorzcykova 1995; Grochowski 2017). Leksemy *każdy*, *wszystek* występują w języku polskim zarówno jako przymiotniki (tradycyjnie: zaimki przymiotne), jak i rzeczowniki (zaimki rzeczowne). Przymiotnikowy leksem *wszystek* ma dodatkowo formy typu: *wsze*, *wszego*, *wszemu* etc. Jako że mają one pewne ograniczenia pragmatyczne, nie będę ich tu brał pod uwagę. Nie uwzględniam również przymiotnika *wszelki*, który – jak słusznie wskazał Maciej Grochowski (2000: 4–5) – nie występuje w wypowiedzeniach zaprzeczonych. Leksem *wszelki* różni się od *wszystek* głównie tym, że ten pierwszy implikuje ekstensję otwartą, podczas gdy drugi jedynie ją dopuszcza (Topolińska 1977: 75; Grochowski 2000: 5–6).

polskim z wyrażeniami kwantyfikującymi negacyjnymi (zdanie (2))¹⁰. Możliwa jest natomiast również druga interpretacja zdania (7), wedle której byłoby ono synonimiczne względem zdania (6) ('nie wszystkie psy aportują'). Przy takiej interpretacji mamy do czynienia nie ze zdaniem ogólno-przeczącym, lecz z zaprzeczeniem zdania ogólno-twierdzącego, co jest równoznaczne ze zdaniem szczegółowo-przeczącym: *Niektóre psy nie aportują* ($\neg \forall x (P(x) \rightarrow A(x)) \equiv \exists x (P(x) \wedge \neg A(x))$); SoP)¹¹. Możliwość takiego odczytania zdania (7) łączy się w mowie z koniecznością zastosowania szczególnego konturu intonacyjnego, w którym *wszystkie nie* jest zrematyzowane. W piśmie interpretacja taka wynika standardowo z kontekstu. Innymi słowy, język polski dopuszcza połączenia typu *wszystkie nie*, jeśli chcemy wyrazić treść zbieżną z tą w zdaniu (4) (SoP), ale nie tą w zdaniu (2) (SeP) – w tym ostatnim trzeba użyć leksemu odpowiadającego kwantyfikacji ogólnej z negacją (*żaden, nikt* itd.). Wahanie dotyczące dopuszczalności zdań typu (7) może wynikać z mylenia tej sytuacji z właściwą językowi polskiemu podwójną negacją. Należy jednak pamiętać, że to leksemy negujące typu *żaden, nikt* akomodują zaprzeczone formy czasownika, nie odwrotnie. To, że *żaden* domaga się dodatkowego leksemu negującego predykat, nie jest równoznaczne z tym, że zaprzeczona forma czasownika w danym zdaniu w żadnym wypadku nie dopuszcza użycia leksemów typu *każdy* czy *wszystek*. Nie może tu więc być mowy o wieloznaczności zdania (7) (tylko jedna interpretacja jest dopuszczalna), ale prawidłowe użycie tego zdania (tj. w funkcji zdania szczegółowo-przeczącego) wiąże się z pewnymi ograniczeniami, jak choćby z koniecznością intonacyjnego zaznaczenia struktury tematyczno-rematycznej.

Opisywany problem dotyczy nie tylko par: *każdy* vs. *żaden*, *wszyscy* vs. *nikt* czy *wszystko* vs. *nic*, ale też innych wyrażen odpowiadających kwantyfikacji ogólnej, to jest: *zawsze* vs. *nigdy*, *wszędzie* vs. *nigdzie*, *zawsząd* vs. *znikąd*, *całkowicie* vs. *wcale*¹². Również w ich wypadku możliwe jest użycie z operatorem negacji umieszczonym w antepozycji względem czasownika,

10 Można jednak znaleźć przykłady z wyrażeniem kwantyfikującym afirmatywnym, por. *Zdawać się mogło, że o czymkolwiek mówić zaczęli, wszystko nie było tym, o czym mówić pragnęli – a nie mogli* (Eliza Orzeszkowa, *Nad Niemnem*).

11 W niektórych językach, jak np. w angielskim, zdanie z wyrażeniem kwantyfikującym ogólnym i negacją może zostać odczytane na dwa sposoby. John I. Saeed (2003: 302) podaje dwie możliwe interpretacje zdania: *Everybody didn't visit Limerick*: (a) *For every person x, it's not the case that x visited Limerick*, $\forall x \neg(V(x, l))$; (b) *It's not the case that every person x visited Limerick*; $\neg \forall x (V(x, l))$. W języku polskim, z racji podwójnej negacji, pierwszą interpretację trzeba by oddać przez: *Nikt nie odwiedził Limerick* (prawy górny róg kwadratu logicznego: SeP), drugie zaś zdanie przez: *Nie wszyscy odwiedzili Limerick / Wszyscy nie odwiedzili Limerick* (równoznaczne SoP). Warto również przytoczyć tu uwagi Raya Jackendoffa (1972: 352), który zauważa, że interpretacja angielskiego zdania *All the men didn't go* zależy od konturu intonacyjnego i tematyzyjacji (*topicalization*). Przy intonacji rosnącej należy je rozumieć jako *Not all the men went*; przy intonacji opadającej – jako *None of the men went* (podobnie o różnicach w intonacji pisze Bolinger 1989: 16). W kwadracie logicznym byłyby to odpowiednio: SoP i SeP.

12 Wyrażenia kwantyfikujące, o których tu mowa, mogą więc być różnymi częściami mowy: rzeczownikiem bądź – zależnie od klasyfikacji – zaimkiem rzeczownym (*każdy, wszystko*), przymiotnikiem bądź zaimkiem przymiotnym (*wszystek*), przysłówkiem bądź zaimkiem przysłownym (*wszędzie, zawsze*), operatorem metapredykatywnym (*całkowicie*). Poza trudnością w ustaleniu par składających się z wyrażen o kwantyfikacji ogólnej (*wszystek* vs. *nikt/nic/żaden* – wchodzi tu w grę użycia rzeczownikowe i przymiotnikowe *wszystek* oraz *wszyscy/wszystko*) dodatkowym problemem jest to, że wyrażeniami kwantyfikującymi mogą być ciągi wielowyrzawowe (którym niejednokrotnie towarzyszą jakieś ograniczenia pragmatyczne dotyczące możliwych kontekstów użycia), takie jak choćby *od a do zet*, np. *Od a do zet nie musisz tych zapisków czytać* (= 'nie musisz czytać zapisków w całości, coś możesz pominąć').

a w wyniku negacji zdania ogólno-twierdzącego otrzymujemy równoważność zdania szczegółowo-przeczącego:

- (11) Zawsze nie miał problemów z matematyką, ale dopiero od piątej klasy. (= Był czas, kiedy nie miał problemów z matematyką).
- (12) Wszędzie nie szukaliśmy. (= Są miejsca, w których nie szukaliśmy).

A oto inne przykłady:

- (13) Serb lekko się rozluźnił, dał się przełamać i ślaniający się już na nogach Murray uwierzył na chwilę, że jeszcze wszystko nie jest stracone. (Internet)
- (14) Jeszcze wszystko nie zostało dopięte na ostatni guzik, dlatego nie chciałbym zapeszać, ale do piątku powinno się to wyjaśnić. (NKJP)
- (15) Dzieckiem zawsze nie będzie. (NKJP)

Zdania tego typu nie mają sztywno ustalonego szyku, co oznacza, że wykładnik kwantyfikacji może też się w nich znaleźć po predykatywie, przy czym faktycznie wykładnik ten – pod akcentem kontrastywnym – zajmuje w zdaniu zwykle pozycję inicjalną (por. np. zdania (11) i (12)) bądź finalną (szczególnie gdy następnie pojawia się treść kontrastywna), np.:

- (16) Nie miał zawsze problemów z matematyką, ale dopiero od piątej klasy.
- (17) Nie miał problemów z matematyką zawsze, ale dopiero od piątej klasy.
- (18) Sukces Ruchu Palikota sprzed 3 lat, z którego i tak nie cieszyli się wszyscy postępowcy, poprawił nastrój na krótko. (Internet)

Zdania o referencji ogólnej z *nie* przyczasownikowym są równoznaczne ze zdaniem, w którym *nie* znajduje się przed wyrażeniem kwantyfikującym, jednak adwerbalna pozycja operatora negacji *nie* wymusza na poziomie syntaktycznym zmianę przypadku w predykatywie o rekcji biernikowej (por. (19) vs. (20)):

- (19) Nie wszyscy brali dokładkę.
- (20) Wszyscy nie brali dokładki.

Sposobów na wyrażenie w języku kwantyfikacji ogólnej jest znacznie więcej niż jedynie za pomocą leksemów typu *wszystek*, *każdy*. Można sformułować zdanie z referencją ogólną typującą lub generyczną (por. Grzegorzczkowska 1995: 116), użyć leksemów w rodzaju *ktokolwiek*,

*jakikolwiek*¹³ itd. (pokażną część służących temu środków językowych wymienia Zeno Vendler w klasycznej pracy *Linguistics in philosophy* (1967: 70–71)). Warto też nadmienić, że niektóre leksemy negujące omawianego typu (tj. takie, które można by zakwalifikować do odpowiedników SeP) nie mają swojego bezpośredniego, nieomownego odpowiednika nieprzeczącego, por. np.: *donikąd, nijak, niczyj*¹⁴. Kwantyfikację ogólną można także wyrazić za pomocą jednostek nieciągłych: *ze wszech miar, co do nogi, po wsze czasy, kto żyw, jak/gdzie okiem sięgnąć, gdziekolwiek spojrzeć, jak świat światem, w kółko Macieju, świętek, piątek*. Część z nich może pojawić się w zaprzeczonych zdaniach ogólno-twierdzących (por. *Co do nogi ich nie wybili, ale faktycznie niewielu przeżyło lepsze niż: ?Nie co do nogi ich wybili*), część zaś – występując w zdaniach z *nie* – nie generuje sensów typu *nie wszyscy, nie zawsze* etc., lecz raczej ogólnoprzeczące (por. *gdziekolwiek spojrzeć, jak świat światem*).

2.

Dotychczas mowa była o jednej interpretacji zdań typu (7), to jest wykazaliśmy, że możliwe jest ich odczytanie jako zaprzeczenia zdań ogólno-twierdzących. W tym miejscu chciałbym zwrócić uwagę na jeszcze inną grupę tego typu konstrukcji z leksemem *wszystkie*. Chodzi o zdania w rodzaju:

(21) Wszystkie składki nie wystarczyły na pokrycie zobowiązań.

Zdanie to jest całkowicie poprawne, a przy tym akcent kontrastywny nie jest w nim położony na *wszystkie*, co wskazuje na niezrematyzowanie tej części wypowiedzenia, i w konsekwencji nie można go przetransformować w (22). Nierematematyczność *wszystkie* potwierdza dodatkowo test kontrastowania eliminacyjnego – por. (23) i (24):

(22) ?Nie wszystkie składki wystarczyły na pokrycie zobowiązań.

(23) ?Wszystkie składki nie wystarczyły na pokrycie zobowiązań, ale niektóre tak.

(24) Wszystkie składki nie wystarczyły na pokrycie zobowiązań, a jedynie na spłatę odsetek.

Zdanie (21) równoznaczne jest ze zdaniem z negacją wprowadzoną w postaci ramy *nieprawda, że* (25):

(25) Nieprawda, że wszystkie składki wystarczyły na pokrycie zobowiązań.

13 Na temat używania zaimków nieokreślonych w funkcji wykładników kwantyfikacji ogólnej zob. Kiklewicz 1993: 521.

14 W literaturze przedmiotu jednostki występujące wyłącznie z zanegowanym czasownikiem określane są jako jednostki spolaryzowane ujemnie (*negative polarity items*) (por. m.in. Ladusaw 1996; Horn 2001; Giannakidou 2011; Penka 2016). Samo pojęcie *negative polarity* zostało wprowadzone przez Carla Leroya Bakera w jego pracy poświęconej podwójnej negacji (1970). W języku polskim do tej grupy można by zaliczyć np.: *ani, bynajmniej, nic, niczyj, nijak, nikt, pies z kulawą nogą* ('nikt'), *wcale, w ogóle, za Chiny (ludowe), zgoła, znikąd, zupełnie* (w jednym ze znaczeń), a także jednostki nieciągle zawierające komponent negacji, np.: *ani na jotę, ani na lekarstwo, ani trochę, ni w ząb, nigdzie indziej, pod żadnym pozorem, w niczym, w żaden sposób, w żadnym wypadku, za nic, za nic w świecie, za żadne skarby świata, żadną miarą*.

W obu wypowiedzeniach referencja grupy nominalnej jest traktowana nie dystrybutywnie, lecz kolektywnie¹⁵ – nie chodzi tu więc o to, że ‘żadna ze składek nie wystarczyła’, lecz o to, że ‘wszystkie składki łącznie nie wystarczyły’. Zdania te da się ogółem sparafrazować: *wszystkie x-y (razem wzięte) to za mało, żeby p*. Wypowiedzenia tego rodzaju, nazwijmy je wypowiedzeniami kolektywnymi z kwantyfikacją ogólną (por. Tottie, Neukom-Hermann 2010: 151 i n.), mają zwykle rozbudowaną frazę nominalną podmiotową. Zauważmy, że leksem *każdy* z racji referencji dystrybutywnej nie może stać się składnikiem takich zdań. A oto jeszcze garść podobnych przykładów:

(26) Na mądrego i wszystkie bogactwa świata nie starczą, ale głupich łatwo skłócić i jednego na drugiego napuścić. (NKJP)

(27) Ruch na świeżym powietrzu może zastąpić niemal każdy lek, natomiast wszystkie leki świata nie zastąpią ruchu – przekonywał uczestników sędzia główny zawodów Zbigniew Bernard. (NKJP)

(28) Wszystkie afery razem wzięte nie pochłonęły nawet jednorocznej sumy dodatkowych wydatków z budżetu państwa, jakie ta nieszczęsna ustawa pociągnie za sobą. (NKJP)

3.

Przejdźmy teraz do zagadnień kwantyfikacji w werbalnych jednostkach nieciągłych. Ze względu na zawartość komponentu *nie* cały zbiór frazeologizmów werbalnych (FCZ) można podzielić na frazy czasownikowe zawierające ten komponent (FCZ_{neg}) i te frazy, które go nie zawierają (FCZ_{poz}). Komponentowe *nie* w FCZ_{neg} zachowuje dwie podstawowe cechy negacji w zdaniu polskim: (a) wymusza rząd dopełniaczowy w argumentach dopełnieniowych, dla których komponent werbalny frazy wymaga w formie niezaprzeczonej rekcji biernikowej¹⁶ (w odniesieniu zarówno do komponentów zwrotu frazeologicznego, jak i otwieranych przez zwrot miejsc walencyjnych, a więc składni wewnętrznej i zewnętrznej frazeologizmów (Lewicki 1986)), oraz (b) jest adwerbalnym składnikiem podwójnego przeczenia. Przykład (29) ilustruje pierwszą z wymienionych cech:

(29) Nie martw się, nikt nie tknie *twojej siostry* palcem.

15 Tu terminy *dystrybutywnie*, *kolektywnie* użyte są w rozumieniu nieco innym niż np. w Topolińska 1977 (por. przypis 1). *Dystrybutywnie*, czyli tak, że orzeka się jakąś własność o każdym elemencie zbioru z osobna. *Kolektywnie*, czyli tak, że jakaś własność przysługuje zbiorowi elementów jako całości. Zasadnicza różnica nie wynika, jak to rozumiem, ze sposobu orzekania (potraktowania pewnego zbioru jako grupy bądź jako oddzielnych indywiduów), lecz ze specyfiki predykatu. *Kolektywnie* nie jest tu więc rozumiane tak, że wszystkim elementom zbioru przypisujemy pewną podobną własność, ale tak, że jakąś własność można orzec o zbiorze elementów tylko wtedy, gdy spełnia on określony warunek jako całość, suma elementów.

16 W wypadku fraz czasownikowych z negacją (FCZ_{neg}) mówienie o argumente biernikowym przy niezaprzeczonym czasowniku jest naturalnie pewnym konstruktem teoretycznym – co jest prostą konsekwencją założenia, że FCZ_{neg} to takie frazy, które nie mają odpowiednika niezaprzeczonego. Chodzi nam tu więc o wyabstrahowanie cech samego predykatu będącego komponentem frazy czasownikowej na równi z komponentem *nie*.

Jeśli natomiast idzie o drugą ze wspomnianych właściwości, leksemy domagające się w języku polskim zaprzeczenia czasownika, takie jak: *nigdy, nikt, nic, bynajmniej* itd., nie wymagają dodatkowego wykładnika negacji dla werbalnej jednostki nieciągłej zawierającej już w swoim składzie komponent negujący (frazy FCZ_{neg}). Podwójna negacja jest w omawianych werbalnych jednostkach frazeologicznych realizowana z wykorzystaniem komponentu *nie* będącego składnikiem frazeologizmu.

Zasadniczą odrębność FCZ_{neg} (np. *ktoś nie wylewa za kołnierz*) względem zaprzeczonych FCZ_{poz} (np. *ktoś kopnie w kalendarz*) w wypowiedzeniach zawierających we frazie nominalnej podmiotowej wykładnik kwantyfikacji ogólnej da się zilustrować następująco:

- (30) Wszyscy moi koledzy nie kopnęli w kalendarz. (= Są tacy, którzy nadal żyją).
- (31) Nie wszyscy moi koledzy kopnęli w kalendarz. (= Są tacy, którzy nadal żyją).
- (32) #Wszyscy moi koledzy nie wylewali za kołnierz¹⁷.
- (33) #Nie wszyscy moi koledzy wylewali za kołnierz.

Ostatnie przykłady zostały oznaczone krzyżykiem, jako że możliwe jest ich odczytanie dosłowne. Takie odczytanie nie jest jednak akceptowalne przy zachowaniu znaczenia frazeologicznego. Niemożność użycia FCZ_{neg} w konstrukcji z *wszyscy* faktycznie potwierdza, że występujące w nich *nie* ma charakter komponentowy, nie negacyjny, i jako takie jest częścią werbalnej jednostki wielowyrazowej (FCZ_{neg}) niepoddającej się rozkładowi polegającemu na „przyłączeniu” do wyrażenia kwantyfikacyjnego, w którego wyniku można by otrzymać równoważność *nie wszyscy* + FCZ. Z tego samego powodu komponentowe *nie* w FCZ_{neg} wydaje się niesprowadzalne do *Nieprawda, że* + FCZ, np.:

- (34) Sąsiad Piotra nie potrafi do trzech zliczyć.
- (35) #Nieprawda, że sąsiad Piotra potrafi do trzech zliczyć.

Należy zauważyć, że FCZ_{neg} są zbiorem niejednorodnym¹⁸, w którym da się wyodrębnić kilka grup o specyficznych właściwościach. Są one w słownikach rejestrowane i opisywane

17 Stosownie do przyjętej tu konwencji gwiazdka (*) wskazuje na ogólną nieakceptowalność systemową danego wypowiedzenia (np. niegramatyczność), krzyżyk (#) – na nieakceptowalność z rozważanej w danym momencie perspektywy (w wypadku rozpatrywanych tu przykładów – na poziomie frazeologicznym), co nie wyklucza akceptowalności analizowanego wypowiedzenia na innym poziomie odczytania, np. defrazeologizacja nie wyklucza poprawności przy odczytaniu dosłownym – tym samym mylące byłoby użycie asterisku umieszczonego przy zdaniach poprawnych gramatycznie, w których mamy do czynienia z defrazeologizacją.

18 Wielowyrazowym jednostkom werbalnym zawierającym komponent negacyjny poświęcony jest artykuł Moniki Czerepowickiej i Sebastiana Przybyszewskiego (2017), jednak stanowi on tylko ogólną prezentację zasobu tych jednostek i ich różnorodnego opisu w słownikach oraz zawiera bardzo wstępne uwagi na temat tego typu frazeologizmów. Autorzy wskazują pewne ich własności, np. używanie w pytaniach retorycznych z pominięciem komponentu negacyjnego, lecz nie proponują żadnej klasyfikacji tych jednostek.

w różny sposób (por. Czerepowicka, Przybyszewski 2017). W niniejszym artykule zalicza się do tego zbioru te werbalne jednostki nieciągłe, które nie mogą zostać użyte z pominięciem komponentu *nie* do wypowiedzenia sądu, co nie oznacza, że przynajmniej część z nich nie może się pojawić w pewnych kontekstach z pominięciem komponentu negacyjnego, na przykład w pytaniach retorycznych¹⁹.

W całym zbiorze fraz werbalnych z komponentem *nie*, jakich słowniki ogólne (ISJP, USJP, WSJP PAN) odnotowują łącznie około 300, odnaleźć można takie (zasadniczo chodzi tu o niektóre jednostki o restrykcyjnie ustalonym szyku komponentów), które zachowują się w zupełnie inny sposób względem operatorów kwantyfikacji ogólnej niż pozostałe FCZ_{neg}. Przede wszystkim zdają się one nie łączyć z wyrażeniami kwantyfikującymi negatywnymi, np.:

(36) Wszyscy o mało nóg nie połamali vs. *Nikt o mało nóg nie połamał.

(37) Wszyscy świata poza nią nie widzieli vs. *Nikt świata poza nią nie widział.

W przeciwieństwie do opisywanych wcześniej ciągów zawierających komponent *nie* omawiana grupa frazeologizmów czasownikowych nie łączy się z operatorami typu *nikt* (co jest standardowym sposobem wyrażania zdań ogólnych w FCZ_{neg}), a zamiast tego łączy się z operatorami typu *wszyscy*. Przy czym, odmiennie niż w wypadku FCZ_{poz}, generuje sensy w postaci zdań ogólnych, a nie szczegółowych (*Wszyscy omal ze skóry nie wyskoczyli* – ‘nie było takiej osoby, której by opisywane zachowanie nie dotyczyło’). Poza podanymi wyżej frazeologizmami do tego zbioru zaliczyć można chociażby takie jednostki, jak: *ktoś nie spuszcza z kogoś wzroku*, *ktoś nie czuje nóg*, *coś nie daje komuś spokoju*, *coś nie zda się psu na budę*, *coś się w głowie nie mieści*²⁰.

4.

W zasobie leksykalnym języka polskiego znajdują się jednostki składające się z komponentu werbalnego i negacyjnego typu *nie omieszczać*. Sytuują się one na przecięciu zbioru leksemów i frazeologizmów czasownikowych. Z racji ich różnorodnego ujęcia w słownikach można by je potraktować jako grupę składającą się z czasowników i fraz czasownikowych (a więc mieszczącą się we frazeologii). Jest to zbiór około trzydziestu jednostek, które nie mają odpowiednika afirmatywnego i w których komponent *nie* jest niepomijalny (w niektórych wypadkach jest to dyskusyjne); dodatkowo w ich skład może wchodzić jeszcze tak zwany zaimek zwrotny. Zaliczyć do nich można m.in.:

19 Por. *Kto po tym, czego Piotr się dopuścił, ruszyłby palcem w jego sprawie?!*, gdzie faktycznie stwierdza się, że ‘nikt nie ruszyłby palcem w sprawie Piotra’.

20 Szereg jednostek może budzić wątpliwości co do preferowanych operatorów kwantyfikacji. Zaliczyć do nich można *ktoś nie może się doczekać*. Wydawać by się mogło, że frazeologizm ten łączy się raczej z *nikt*, jednak kwerenda korpusowa dostarcza w tym zakresie interesujących wyników – wyszukiwarka Google pokazała na przykład ogółem około 10 600 wyników dla ciągu *wszyscy nie mogli się doczekać* i tylko 78 dla *nikt nie mógł się doczekać*. Choć są to wyniki surowe, to nawet jako takie dają one obraz preferencji użytkowników języka i rzędu wielkości zachodzącej tu różnicy. Odnotowane połączenia z *wszyscy* odnosiły się z reguły do kwantyfikacji ogólnej, a nie szczegółowej.

nie cierpieć, nie dojadać, nie dosypiać, nie gardzić, nie grzeszyć, nie hańbić się, nie kwapić się, nie odstępować, nie oglądać się, nie posiadać się, nie rozerwać się, nie rozstawać się, nie splamić się, nie spocząć, nie umywać się, nie zbywać, nie życzyć sobie.

Tego typu jednostki werbalne są w źródłach leksykograficznych podawane z *nie* lub, zdecydowanie rzadziej, bez *nie*; natomiast w tych słownikach, które podają dodatkowo informację gramatyczną (ISJP, WSJP PAN), opisywane są jako: (a) czasowniki bez komponentu *nie*; (b) czasowniki z komponentem *nie*; (c) frazy czasownikowe z komponentem *nie*. Przy tym bywają w różnych słownikach odnotowywane zupełnie odmiennie, por. np.: *omieszkać* (SJPSzym, USJP), *nie omieszkać* (WSJP PAN; czasownik), *nie omieszkać* (ISJP; fraza czasownikowa)²¹.

Większość z wymienionych ciągów ma ustabilizowaną dystrybucję względem językowych wykładników kwantyfikacji ogólnej, takich jak *wszystek, wszystko, każdy czy nikt, nic, żaden*. Zachowują się one dokładnie tak jak większość opisywanych wyżej zwrotów frazeologicznych z komponentem *nie*. Łączą się standardowo z *nikt* i *żaden* i nie łączą się w zdaniach pod asercją z *wszystek, każdy*:

(38) Żaden z nich nie grzeszył rozumem.

(39) *Každy z nich nie grzeszył rozumem.

(40) W takiej sytuacji nikt nie ogląda się za siebie.

(41) #W takiej sytuacji wszyscy nie oglądają się za siebie.

(42) Jednak nic nie umywa się do tego, co ostatnio wypuściła firma Nike. (Internet)

(43) *Jednak wszystko nie umywa się do tego, co ostatnio wypuściła firma Nike.

Ograniczenia dotyczące dystrybucji leksemu *wszystek* są co najmniej osłabione w sytuacjach, w których jest on poprzedzony dodatkowym operatorem metapredykatywnym wprowadzającym negację kwantyfikatora, to jest negację o szerokim zakresie, np. *Nie wszyscy nie grzeszyli tam rozumem* (= 'byli tam też osoby rozsądne').

Oczywiście opisana blokada nie obowiązuje w jednostkach leksykalnych, w których cząstka *nie* w połączeniu z czasownikiem uległa całkowitej leksykalizacji²² i nie można jej przypisać

21 Dwa współczesne słowniki podające charakterystykę gramatyczną definiowanych jednostek leksykalnych – ISJP i WSJP PAN – opisują większość omawianych ciągów w odmienny sposób. WSJP PAN właściwie konsekwentnie prawie cały opisywany zbiór charakteryzuje jako czasowniki, w których skład wchodzi *nie* (z wyjątkiem: *ktoś nie spocznie* (faza czasownikowa), *ktoś nie śpi* (faza czasownikowa; ISJP notuje jako czasownik), *ktoś/coś nie gryzie* (faza zdaniowa)). ISJP kwalifikuje je różnie: jako czasowniki bez *nie* z adnotacją „zwykle z negacją” (np. *dojadać, grzeszyć, hańbić się, rozstawać się*); jako czasowniki z komponentem *nie* (np. *nie chcieć, nie cierpieć, nie dosypiać, nie uciec*); jako frazy czasownikowe z komponentem *nie* (np. *nie domierzać, nie obejrzeć się, nie odstępować, nie oglądać się, nie posiadać się, nie znosić, nie życzyć sobie*); jako predykatyw (*nie widać*; WSJP PAN jako czasownik). Niektóre przyjęte tu rozwiązania trudno uzasadnić, np.: potraktowanie jako frazy czasownikowej *nie spocząć, nie spać* w WSJP PAN (wbrew rozwiązaniom w stosunku do innych tego typu predykatów) czy odnotowanie *nie dojadać* w ISJP jako czasownika *dojadać*, a *nie dosypiać* jako frazy czasownikowej.

22 Leksykalizacja nie jest ściśle skorelowana z ciągłością jednostki. Ciągłość jest skonwencjonalizowana na poziomie grafii, a konwencje zapisu, którym podlega, nie muszą odpowiadać (nie)konstrukcyjności danego ciągu znaków. Innymi słowy,

żadnej z cech *nie* komponentowego, o jakich mowa była wyżej. Zgodnie z regułami konwencjonalnymi w polskiej ortografii jednostki takie są zapisywane łącznie, na przykład *nienawidzić*, *niedowiedzieć*, *niedosłyszeć*, *niedostawać*. Zachowują się one tak samo jak zwykłe czasowniki, które – występując po operatorach typu *wszyscy* – stanowią sąd ogólno-twierdzący, a po wyrażeniach typu *nikt* domagają się dodatkowego *nie* przed predykatem, por.:

(44) Przed referendum wszyscy nienawidzili Jelcyna. (NKJP)

(45) *Przed referendum nikt nienawidził Jelcyna.

(46) Każdy niedowidzi i niedosłyszy w takim wieku.

(47) *Nikt niedowidzi i niedosłyszy w takim wieku.

Co ciekawe, w grupie przywoływanych wcześniej dwu- i trójsegmentowych jednostek werbalnych są też takie, które zdają się nie blokować w zdaniach ogólno-przeczących połączeń z formą *wszyscy* i powielają cechy frazeologizmów, o jakich była już wcześniej mowa, typu *ktoś o mało nóg nie pogubi*. Można tu wymienić: *nie posiadać się*, *nie dosypiać*, *nie dojadać*, *nie móc*, *nie odstępować*, które mają tendencję do łączenia się raczej z *wszyscy* niż z *nikt*. W wymienionych jednostkach przy połączeniach z *wszyscy*: (a) komponent *nie* nie może zmienić miejsca w wypowiedzeniu i zająć antepozycji względem wyrażenia kwantyfikacyjnego; (b) nie mogą być też takie wypowiedzenia odczytane jako znaczeniowo równoważne konstrukcjom typu *nie wszyscy* + FCZ.

(48) Kiedy w piątek do domu wjechało łóżko, wszyscy nie posiadali się ze szczęścia. (Internet)

(49) *Kiedy w piątek do domu wjechało łóżko, nikt nie posiadał się ze szczęścia.

(50) Wszyscy nie posiadali się z radości, gdy członek Ciała Kierowniczego ogłosił wydanie zrewidowanego Przekładu Nowego Świata w języku angielskim. (Internet)

(51) *Nikt nie posiadał się z radości, gdy członek Ciała Kierowniczego ogłosił wydanie zrewidowanego Przekładu Nowego Świata w języku angielskim.

(52) Ja np. w czasie wojny, w tak trudnym przecież okresie, kiedy myśmy wszyscy nie dojadali, chorowałam tylko raz. (Internet)

(53) Od dłuższego czasu wszyscy nie dojadają, a za kilka dni skończą się resztki zapasów.

(54) #Od dłuższego czasu nikt nie dojada, a za kilka dni skończą się resztki zapasów²³.

zapisanie danego ciągu łącznie czy rozdzielnie jest kwestią konwencji ortograficznych, ale nie musi przekładać się na to, czy dany ciąg jest jednostką leksykalną, czy nią nie jest.

23 Narzuca się inne, konstrukcyjne znaczenie ciągu *nie dojada*, tj. *nie* + *dojadać* 'jeść swoją porcję do końca'.

Natomiast w wypadku niektórych innych ciągów omawianego typu, na przykład *nie cierpieć*, dystrybucja względem pary wyrażen *wszyscy–nikt* wydaje się co najmniej niestabilna:

(55) Przystojny chłopak roztacza wokół siebie aurę tajemniczości i jest obiektem cichej adoracji całej szkoły, jednocześnie tkwi w przekonaniu, że wszyscy go nie cierpią. (Internet)

(56) Pomimo to wszyscy jej nie cierpią, bo przyznać trzeba, że nie tylko ogromnie jest złośliwa, ale i boleśnie trafna. (Internet)

(57) Pomimo to nikt jej nie cierpi, bo przyznać trzeba, że nie tylko ogromnie jest złośliwa, ale i boleśnie trafna.

5.

Podsumowując, nie jest prawdą, że afirmatywne operatory kwantyfikacji ogólnej typu *każdy*, *zawsze*, *wszędzie* itd. nie mogą pojawić się w zdaniu, w którym przypisane im predykaty poprzedzone są ciągiem *nie*. To operatory kwantyfikacji ogólnej zawierające sem negacji typu *nikt*, *nigdy*, *nigdzie* domagają się zaprzeczenia predykatu, nie odwrotnie. Na podstawie relacji, w jakie jednostki werbalne wchodzi z wykładnikami kwantyfikacji ogólnej, można je podzielić na trzy typy, z których pierwszy łączy się z operatorami typu *wszyscy* i *żaden*, drugi tylko z *żaden*, a trzeci tylko z *wszyscy*.

Do pierwszej grupy należą werbalne jednostki ciągle²⁴ i nieciągle (FCZ_{poz}), które łącząc się z leksykalnymi afirmatywnymi operatorami kwantyfikacji ogólnej typu *wszyscy*, generują sądy ogólnie-twierdzące, w zdaniach z dodatkową negacją zaś – sądy szczegółowo-przeczące (por. *wszyscy nie V = nie wszyscy V*), co stanowi o ich odrębności względem jednostek z komponentem *nie*. Łącząc się z operatorami typu *żaden*, z oczywistych względów muszą zostać poprzedzone dodatkowym wykładnikiem negacji.

Do grupy drugiej zaliczyć trzeba jednostki werbalne z wykładnikiem negacji kwalifikowane w niektórych słownikach jako czasowniki (por. *nie grzeszyć*, *nie roztawać się*) oraz FCZ_{neg} (np. *ktoś nie wylewa za kołnierz*, *ktoś nie tknie kogoś palcem*), które nie łączą się z operatorami afirmatywnymi typu *wszyscy*, a co za tym idzie, nie generują – w przeciwieństwie do jednostek bez komponentu *nie* w zdaniach przeczących – sądów szczegółowo-przeczących. Z operatorami negatywnymi typu *żaden* łączą się one bezpośrednio, bez dodatkowego wykładnika negacji, generując zdania ogólne.

Wreszcie trzecia grupa stanowi niezbyt liczny zbiór jednostek nieciąglych (FCZ_{neg} ; np.: *ktoś o mało nóg nie pogubi*, *ktoś świata poza kimś nie widzi*, *coś nie daje komuś spokoju*, *coś nie zda się psu na budę*) oraz jednostek kwalifikowanych bądź to jako czasowniki, bądź jako frazy czasownikowe (np.: *nie posiadać się*, *nie dojechać*, *nie móc*, *nie dosypiać*), wykazujących właściwości odmienne niż większość werbalnych jednostek z komponentem *nie*. W przeciwieństwie

24 Zaliczają się też do nich predykaty z całkowicie nieczytelnym w wyniku leksykalizacji *nie*, typu *niedowiedzieć*, *niedosłyszeć*, *niedomagać*.

do tych ostatnich mogą się one łączyć z operatorami afirmatywnymi typu *wszyscy*. Generują przy tym sądy ogólnoprzeczące. Nie łączą się natomiast z operatorami kwantyfikacji ogólnej typu *żaden*.

W wypadku pewnej liczby pozostałych jednostek werbalnych zawierających komponent *nie* zauważyć można pewną chwiejność względem łączenia się bądź to z afirmatywnymi, bądź z negatywnymi wykładnikami kwantyfikacji ogólnej, co potwierdzają przykłady korpusowe przywołane w artykule.

Bibliografia

- Antas J. 1991: *O mechanizmach negowania: wybrane semantyczne i pragmatyczne aspekty negacji*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków.
- Baker C.L. 1970: *Double negatives*, „Linguistic Inquiry”, No. 1, s. 169–186.
- Bogusławski A. 1975: *O negacji*, [w:] E. Janus (red.), *Słownik i semantyka. Tablice semantyczne*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, s. 137–143.
- Bogusławski A. 2004: *Aspekt i negacja*, Takt, Warszawa.
- Bolinger D. 1989: *Intonation and its uses. Melody in grammar and discourse*, Stanford University Press, Stanford, Ca.
- Czerepowicka M., Przybyszewski S. 2017: *Wstępne uwagi o negacji w wielowyrzutowych jednostkach werbalnych*, „Prace Filologiczne” LXXI, s. 59–73.
- Giannakidou A. 2011: *Negative and positive polarity items. Licensing, compositionality and variation*, [w:] K. von Stechow, C. Maienborn (red.), *Semantics. An international handbook of natural language meaning*, de Gruyter Mouton, Berlin, s. 1660–1720.
- Grochowski M. 1982: *Partykuły implikujące negację*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filologia Polska” XX, s. 15–29.
- Grochowski M. 2000: *Funkcja intratekstualna leksemów a ich cechy gramatyczne (analiza wyrażenia wszelki)*, „Poradnik Językowy”, nr 5, s. 1–10.
- Grochowski M. 2017: *Szyk operatorów kwantyfikacji ogólnej w języku polskim*, „Slavica Wratislaviensia” CLXV, s. 125–135.
- Grzegorzczak R. 1995: *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Horn L.R. 2001: *A natural history of negation*, CSLI Publications, Stanford.
- Horn L.R. 2004: *Implicature*, [w:] L.R. Horn, G.L. Ward (red.), *The handbook of pragmatics*, Blackwell Publishing, Malden, s. 3–28.
- ISJP: *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Jackendoff R. 1972: *Semantic interpretation in generative grammar*, MIT Press, Cambridge.
- Jespersen O. 1917: *Negation in English and other languages*, A. F. Høst, København.
- Kiklewicz A. 1993: *Dlaczego ktokolwiek znaczy 'każdy' a ktoś znaczy 'nikt'?*, „Poradnik Językowy”, nr 9–10, s. 518–523.
- Ladusaw W.A. 1996: *Negation and polarity items*, [w:] S. Lappin (red.), *The handbook of contemporary semantic theory*, Blackwell Publishing Ltd, Oxford, s. 321–341.
- Levinson S.C. 2010: *Pragmatyka*, przeł. T. Ciecierski, K. Stachowicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Lewicki A.M. 1986: *Składnia związków frazeologicznych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” XL, s. 75–82.
- NKJP: Narodowy Korpus Języka Polskiego (online: www.nkjp.pl, dostęp: 1 czerwca 2020).
- NSPP PWN: *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Penka D. 2016: *Negation and polarity*, [w:] N. Riemer (red.), *The Routledge handbook of semantics*, Routledge, London, s. 303–319.
- Saeed J.I. 2003: *Semantics*, Blackwell Publishing, Malden.
- SJPSzym: *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1–3, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978–1981.
- Topolińska Z. 1977: *Wyznaczoność (tj. charakterystyka referencyjna) grupy imiennej w tekście polskim. II. Argumenty niecharakteryzowane, grupy generyczne*, „Polonica” III, s. 59–78.
- Topolińska Z. 1984: *Składnia grupy imiennej*, [w:] Z. Topolińska (red.), *Składnia*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, s. 301–386.

- Tottie G., Neukom-Hermann A. 2010: *Quantifier-negation interaction in English. A corpus linguistic study of all... not constructions*, [w:] L.R. Horn (red.), *The expression of negation*, De Gruyter Mouton, Berlin–Boston, s. 149–186.
- USJP: *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1–5, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Vendler Z. 1967: *Linguistics in philosophy*, Cornell University Press, Ithaca–London.
- Wierzbicka A. 1969: *Dociekania semantyczne*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Wolniewicz B. 2018: *O związkach myślenia z językiem (Tezy)*, „Przegląd Filozoficzny”, nr 3, s. 15–27.
- WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków 2007– (online: <http://www.wsjp.pl>, dostęp: 1 czerwca 2020).

Summary

On the use of general quantification operators in negative sentences

Keywords: verbal multiword expression, negation, phraseology, quantification, verb.

In the article, the issue of Polish sentences with general quantifiers in the noun phrase and predicates (both verbs and multi-word expressions) containing the negating lexeme *nie* is discussed. The author points out that the combinations of the type *wszyscy nie* (*all not*), e.g. *Wszyscy nie słodzili kawy* (*All didn't add sugar to tea*) may be interpreted as particular affirmative propositions, i.e. in the same way as *nie wszyscy* (*not all*) strings. On the basis of relations between Polish verbal units and general quantification operators, three groups are indicated: the first group of predicates can be used with operators of the type *wszyscy* (*all*) and *żaden* (*none*), the second only with *żaden*, and the third only with *wszyscy*.